

musically-elucidative activity and expediency of the worked out forms of work are reasonable among students in the conditions of university.

Keywords: musically-elucidative activity, aims of musically-elucidative activity, tasks of musically-elucidative activity, principles of musically-elucidative activity.

УДК 371.8.061(045)

Дябел Л. І.

ОСОБЛИВОСТІ СФЕР СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню особливостей становлення студентської молоді в різних сферах життєдіяльності з метою створення необхідних соціально-педагогічних умов для її соціалізації. Визначено, що процес соціалізації студента передбачає, насамперед, опанування нової соціальної ролі, виконання відповідних соціальних функцій, формування рис і якостей майбутнього фахівця, переоцінки цінностей та планування подальшого життя. Проаналізовано наукові підходи до визначення понять «молодь» та «студентська молодь». Розглянуто вплив на процес соціалізації студентів таких факторів, як: рівень розвитку та діяльності членів студентської групи, якість та кількість зв'язків спілкування між членами групи, вплив на поведінку студента та його діяльність рівень його самосвідомості.

Ключові слова: студентська молодь, соціалізація, становлення, соціальна адаптація.

Із входженням України у новий історичний період розвитку, згідно нових вимог системи освіти до навчання, вирішенням завдань у всіх сферах соціального життя висувається на перший план проблема соціалізації молоді. Реалізація цих завдань можлива тільки в умовах цілісної системи педагогічної освіти. Успішна соціалізація студентської молоді можлива за умови переорієнтації та переструктурування змісту та форм організації соціально-виховної роботи з студентами. Даний аспект обумовлює актуальність дослідження особливостей становлення студентської молоді в різних сферах життєдіяльності з метою створення необхідних соціально-педагогічних умов для її соціалізації.

Мета статті: дослідження теоретичних підходів до сутності становлення студентської молоді в різних сферах життєдіяльності з метою створення необхідних соціально-педагогічних умов для її соціалізації.

Провідними принципами соціального становлення та розвитку молоді за законодавчою базою нашої держави є:

- «повага до загальнолюдських цінностей, прав людини і народів, історичних, культурних, національних особливостей України, її природи;
- врахування потреб молоді, співвіднесення їх реалізації з економічними можливостями держави;

- відповідальність держави за створення умов щодо саморозвитку і самореалізації молоді» [2, с. 396].

Ці принципи передбачають законодавчу діяльність держави із забезпечення різних видів соціалізації молоді. Але на сьогодні цілісної державної програми із соціалізації молоді поки ще не створено. Тому вивчення молодіжних проблем відбувається за багатьма напрямками. Соціалізацію особистості відомі вчені досліджують у різноманітних сферах її життєдіяльності: праці, навчанні, сім'ї, неформальних організаціях, під час дозвілля.

Становлення – це «придбання нових ознак та форм в процесі розвитку, наближення до певного стану» [7, с. 295]. Питаннями становлення молоді займалися І. Кон, Є. Головаха, В. Городяненко, С. Савченко. На думку С. Савченко «сама соціалізація студента є процесом його становлення від початку навчання у вищому навчальному закладі і до переходу в соціально-професійну субкультуру» [6, с. 148-149]. В. Городяненко вважає, що однією з найактивніших і практично не досліджених лишається проблема якісно різних структур детермінації соціокультурних параметрів становлення і змін особистості. Йдеться про «залежність рівнів емоційної, інтелектуальної, почуттєвої і розумової культури особистості від характеру освоєння нею різних пластів духовності соціального середовища» [8, с. 150]. Ми погоджуємось із судженнями вчених та вважаємо, що процес соціалізації студентів передбачає, насамперед, опанування нової соціальної ролі, виконання відповідних соціальних функцій, формування рис і якостей майбутнього фахівця, переоцінки цінностей та планування подальшого життя.

Визначення поняття «молодь» важливе не тільки для вироблення єдиного підходу до встановлення вікових меж молоді, а й для з'ясування питання про сутність молоді, її місце у соціальній структурі суспільства, соціальних показників, в яких відображається специфіка соціального статусу молоді.

Існує декілька підходів до визначення поняття «молодь». Найпростішим з них є використання вікових ознак як найголовнішого параметра, що характеризує молодь як певну соціально-демографічну групу. Поширеним є підхід, який розглядає молодь як перехідну фазу від соціальної ролі дитини до соціальної ролі дорослого. Інколи молодь розглядають як «соціально-демографічну групу, головною характеристикою якої є процес соціалізації, де молодь, як соціально-демографічна група, виокремлена на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану і обумовлена тими чи іншими соціально-психологічними якостями» [10, с. 375].

Ця позиція передбачає, що найважливішими показниками, які дають змогу розкрити сутність молоді, є не стільки вікові параметри, скільки соціальні показники процесу соціалізації. За таким підходом до молоді відносять тих молодих людей, які ще не почали самостійне трудове життя (тобто студентів), а також працюючих, які ще не мають сім'ї.

Молодь як соціальна спільнота, за визначенням В. Городяненка, — це «сукупність людей молодого віку в усіх сферах їх діяльності і виявах їх духовного життя. Більш коректним є поділ молоді на внутрішні групи за соціально-

професійними та віковими ознаками у взаємодії з їх духовним світом і поведінкою» [8, с. 160].

Студентство є складовою частиною молоді, її специфічною групою, що характеризується особливими умовами життя, побуту і праці, суспільною поведінкою та психологією, системою ціннісних орієнтацій. Процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві, різко змінили соціальне, матеріальне і політичне становище молоді, тому поняття, що характеризували молодь колишнього суспільства, потребують сучасного аналізу, переосмислення та уточнення. Соціальний розвиток, таким чином, відбувається за двома взаємопов'язаними напрямками: соціалізацією (оволодіння соціокультурним досвідом, його присвоєння) та індивідуалізацією (здобуття самостійності, відносної автономності). Якщо між цими процесами встановлюється рівновага, то відбувається інтеграція молодої людини – студента в соціум. При цьому відбувається взаємна трансформація і особистості, і середовища. Сам процес навчання у вищому навчальному закладі передбачає включення студента в систему соціально-суспільних відносин, заміщення позицій та засвоєння соціальних цінностей.

Успішна соціалізація особистості має на меті, з одного боку, ефективну адаптацію кожної окремої людини в суспільстві, а з іншого – здібність протистояти суспільству, а точніше – тій частині життєвих колізій, які заважають її розвитку, самореалізації та самоствердженню. Іншими словами, ефективна соціалізація – це певний баланс між ідентифікацією з суспільством та уособлення в ньому [5].

Адаптацію студентів в умовах вищого навчального закладу слід розглядати як комплексну проблему, виділяючи в ній різні окремі рівні та ланки, кожна з яких має свої специфічні механізми, зумовлені рівнем розвитку студентства, групи й колективу. Процес адаптації студентів проходить на декількох рівнях «пристосування»: до нової системи навчання; до зміни режиму праці і відпочинку; до входження в новий колектив. На наш погляд, соціально-педагогічна адаптація першокурсника – це засвоєння правил, норм та законів нового соціального середовища, студентського колективу університету, позитивне внутрішнє та зовнішнє відношення до нього, повноцінне включення до системи міжособистісних стосунків у ньому.

Соціальна адаптація є складовою соціалізації особистості студента, яка здійснюється у трьох сферах: діяльності, спілкуванні та свідомості. У цих сферах відбувається становлення особистості. Загальною характеристикою для всіх сфер є процес розширення, примноження соціальних зв'язків кожного студента із зовнішнім світом. Кожну з цих сфер треба розглядати окремо. За І. Коном становище молодої людини ускладнюється виконанням нових соціальних ролей. Її сфера спілкування, пізнання та діяльності розширюються, «молода людина усвідомлює свою приналежність не тільки до сім'ї та будь-якого колективу, але й до взаємодії із широким колом суспільних відносин» [2, с. 163]. На нашу думку, соціалізація студентів також складається із чотирьох сфер: навчальної діяльності, дозвілля (виховної), спілкування (у колективі) та самосвідомості (значущості).

Звісно навчальна діяльність у школі та вищому навчальному закладі має великі відмінності. Вчорашньому школяреві необхідно засвоювати велику кількість інформації, вміти її аналізувати; навчитись працювати самостійно, адже більша частина теоретичного матеріалу дається на само опрацювання. Самостійна робота як вид діяльності, може здійснюватись тільки за наявності таких компонентів: мотив, мета, засоби, зовнішні умови. Слід особливо підкреслити, що організовуючи роботу студента, необхідно не тільки враховувати всі ці компоненти, а й чітко визначати кожен із них, забезпечуючи багатство його змісту та максимально можливий рівень розвитку. Отже, вкрай необхідна допомога педагогів студентам на початку навчання у вищому навчальному закладі особливо тим, хто має труднощі та проблеми у соціально-педагогічній адаптації. У вихованні існує принцип включення особистості студента в значиму для нього діяльність. Значущість особистості в діяльності - це така діяльність, яка має смисл для особистості, яка важлива, близька та потрібна їй. «У такій діяльності мотиваційна сфера студента є максимально відкритою для впливу вихователя, оскільки між цими двома суб'єктами діяльності встановлюються близькі, рівноправно-партнерські стосунки. Виконання значимої діяльності забезпечує самореалізацію студента-першокурсника, позитивно впливає на Я-концепцію, взагалі розвиває суб'єктність» [3, с. 132]. Тому завданням педагогів є перетворення провідної діяльності в значиму як однієї з умов успішної соціальної адаптації у вищому навчальному закладі.

Питанням соціалізації особистості через включення її до позанавчальної діяльності, тобто дозвілля, займалось багато науковців різних галузей наук: педагогіки (М. Красовицький, Т. Кричковська, Г. Левківська, А. Мороз, В. Сорочинська, М. Папуча, І. Підласий, В. Штифурак), соціології (В. Городяненко, Г. Осіпов, В. Циба), соціальної педагогіки (А. Капська, М. Лукашевич, А. Мудрик, В. Нікітін, С. Савченко), психології (Г. Андрєєва, І. Кон, А. Петровський, В. Семиченко), філософії (В. Андрущенко, Л. Губерський, І. Надольний) та інші.

Для нашого дослідження цікавим є те, як будуть впливати на процес соціалізації студента-першокурсника такі фактори, як: рівень розвитку та діяльності членів студентської групи, якість та кількість зв'язків спілкування між членами групи, як вплине на поведінку студента та його діяльність рівень його самосвідомості.

Якщо процес соціалізації особистості студента-першокурсника у групі не відбувається, то у неї може з'явитись невпевненість у собі, безініціативність, що призведе до серйозної особистісної деформації. За умов подолання ним початкової фази соціалізації, початку виявлення оточуючим своїх індивідуальних відмінностей, але за умови несприйняття групою цих індивідуальних якостей, наприклад, студентська група може відкинути як невідповідні її уявленням та потребам. Це може привести до розвитку у студента негативного відношення до інших студентів, викладачів, підозри, агресивності, завищеної самооцінки. Натомість, позитивне входження студента у групу, його інтеграція, сприяє формуванню у нього почуття товариства, прискорює процес соціалізації. Важливим на етапі входження особистості у новий колектив є формування у

студента здібності цінувати особистість іншої людини. Це здійснюється двома шляхами: перший – це докладне розкриття студентові позитивних сторін його оточення: викладачів, одногрупників; другий шлях – запобігання зневажливого ставлення до нього.

Спілкування в контексті соціалізації розглядається також з боку його розширення та заглиблення, так як воно нерозривно пов'язане із діяльністю. Важливим є встановлення зв'язків, почуття колективізму, єдності групи, її згуртованості. Адже вдало згуртований колектив є запорукою успішної адаптації у подоланні її труднощів у побуті та навчанні. Колектив, в ідеалі, повинен породжувати згуртованість, розвиток свідомості, творчості, дружби, взаємодопомоги та взаємовиручки, встановлення порозуміння у стосунках, забезпечення спільної діяльності, турботу та захищеність. «Колектив – це група, всередині якої міжособистісні відносини опосередковуються змістом сумісної діяльності, при якій відтворюються і суспільно, і особистіснозначущі цілі та цінності» [7, с. 14].

В. Сухомлинський зазначав, що у вихованні колективу слід звернути увагу на міжособистісне спілкування у ньому, «зробити це спілкування таким, щоб воно облагороджувало особистість, відточувало її моральну красу, щоб від спілкування з товаришами людина відчувала радість, непереборне прагнення бути разом з людьми» [9, с. 455].

Нарешті, остання сфера – розвиток самосвідомості особистості або значущості студента. У загальному вигляді можна сказати, що «процес соціалізації для колективу означає становлення в людини образу її «Я» [1, с. 278].

Саме тому процес соціалізації студентської молоді може розглядатись лише як єдність всіх чотирьох вищезазначених сфер. Вони створюють для неї «розширену дійсність», в якій вона діє, пізнає та спілкується, тим самим оволодіває не тільки найближчим мікросередовищем, а й всією системою соціальних відносин.

Проаналізувавши наведені вище факти, можна зробити висновок, що для успішної соціалізації студентської молоді в умовах вищого навчального закладу слід впровадити певні методичні заходи, спрямовані на налагодження міжособистісних взаємостосунків студентів-першокурсників, на виховання почуття єдності колективу, на формування здібності цінувати особистість іншої людини. Ними можуть бути:

- тренінгові заняття на знайомство, анкетування на виявлення індивідуальних особливостей, ціннісних орієнтацій;
- бесіди з проблемних питань щодо труднощів у повсякденному житті, з приводу конфліктних ситуацій;
- організація захоплюючих вечорів відпочинку, художньо-естетичної та спортивно-оздоровчої діяльності;
- створення та розвиток позитивних традицій колективного життя.

Отже, на даному етапі головним завданням, перш за все освітянського колективу та суспільства в цілому, є надання якомога оптимальної допомоги студенту-першокурснику у подоланні визначених проблем.

Використана література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений. – М.: Аспект пресс, 1999. – 376 с.
2. Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей / М-во юстиції України; Редкол.: С. Р. Станік (голова) та ін. – 2-ге вид., допов. – К.: Логос, 2001. – 448 с.
3. Кон И.С. Социология личности. – М., Политиздат, 1967. - 383 с.
4. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т. I – М.: Педагогика, 1983. – 392 с.
5. Мудрик А.В. Социальная педагогика. Учеб. пособие для студ. пед. вузов./ Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Изд. Центр „Академия”, 1999. – 184 с.
6. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганск: Альма Матер, 2003. – 406 с.
7. Словарь по социальной педагогике: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 367 с.
8. Соціологія. Посібник для студентів в. н. з./ За редакцією В.Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 384 с.
9. Сухомлинський В.О. вибрані твори. В 5- ти т. Т.1. – К.: Рад. школа, 1976. – 654 с.
10. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф.Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.

ДЯБЕЛ ЛАРИСА ИВАНОВНА. *Особенности сфер становления студенческой молодежи в процессе ее социализации.*

Статья посвящена исследованию особенностей становления студенческой молодежи в различных сферах жизнедеятельности с целью создания необходимых социально-педагогических условий для ее социализации. Определено, что процесс социализации студента предполагает, прежде всего, овладение новой социальной роли, выполнение соответствующих социальных функций, формирование черт и качеств будущего специалиста, переоценки ценностей и планирования дальнейшей жизни. Проанализированы научные подходы к определению понятий «молодежь» и «студенческая молодежь». Рассмотрено влияние на процесс социализации студентов таких факторов, как: уровень развития и деятельности членов студенческой группы, качество и количество связей общения между членами группы, влияние на поведение студента и его деятельность уровень его самосознания.

Ключевые слова: студенческая молодежь, социализация, становление, социальная адаптация.

DYABEL LARYSA. *Particular areas of formation of student's youth in the process of socialization.*

The article is devoted to peculiarities of formation of student's youth in various spheres of life to create the necessary socio-pedagogical conditions for its socialization. It is determined that the process of socialization the student requires, above all, the mastery of new social roles, the implementation of the respective social functions, development of the traits and qualities of the future specialist, reappraisal and planning future life. Analyzed scientific approaches to the definition of «youth» and «students». The influence on the socialization process of students by such factors as: the level of development and the activities of members of the student group, the quality and quantity of communication links between group members, influence on the behavior of the student and its activity level of its consciousness.

Key words: student youth, formation, social adaptation.

УДК 37.015.312:167.742

Ковальчук О. В.

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкриваються особливості взаємодії сім'ї та школи, що виступають партнерами у вихованні та становленні особистості молодшого школяра. У вузькому розумінні, інститути сім'ї та школи створюють умови для всебічного та гармонійного розвитку особистості. В свою чергу, у масштабах держави, виконують функцію координуючих центрів формування інтелектуального потенціалу суспільства, взаємодоповнюючи та підтримуючи один одного. Особлива увага приділяється виховній функції сім'ї, так вона є першим соціалізуючим середовищем. Роль сімейного виховання вбачаємо у моделюванні мікросоціуму та передаванні кращих зразків культурного набрання народу. Розкрито зміст поняття «взаємодія» у психолого-педагогічному розрізі та окреслено особливості її функціонування між суб'єктами педагогічного процесу. Подано характеристику партнерства з позиції взаємодії навчального закладу та сім'ї, розкрито основоположні принципи їх функціонування. Також визначено умови оптимізації процесу взаємодії між сім'єю та навчальним закладом.

Ключові слова: сім'я, школа, взаємодія, особистість молодшого школяра, виховання.

Одним із пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки є розвиток активної, мобільної особистості, стійкої до змін у суспільно-політичному житті. Особливої актуальності процес становлення особистості набуває у молодшому шкільному віці, де до сімейного виховання долучається школа. Ці два потужних інститути функціонують у взаємозалежності доповнюючи один одного. У сім'ї, як соціальному мікросередовищі, здійснюється залучення дітей до соціальних